

Тетяна Сухоребра,

кандидат юридичних наук, завідувач кафедри права, Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2918-4574>

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В СФЕРІ ОХОРОНИ ПРИРОДИ У ПЕРШІ РОКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ ТА ЧАСИ НЕП

Розглянуто процес становлення адміністративної відповідальності, яка регламентувалася у Земельному Кодексі 1922 р., Законі про ліси 1923 р., Адміністративному Кодексі 1927 р., Гірничому Кодексі 1928 р. у перші роки радянської влади та часи НЕП. Розглянуто міри адміністративної відповідальності у вигляді штрафних санкцій, вилучення земельних ділянок та передачу іншим користувачам та оплату такс за- лежно від виду правопорушення та розміру нанесеної шкоди.

Ключові слова: УСРР, адміністративна відповідальність, штрафні санкції, перші роки радянської влади, кодифіковані акти, охорона природи.

Suhorebra T.

Legal liability for offenses in the field of nature protection in the first years Soviet authority and times of NEP

The article examines the process of establishing administrative responsibility, which was regulated in the Land Code of 1922, the Forest Law of 1923, the Administrative Code of 1927, the Mining Code 1928, in the first years of Soviet power and the times of the NEP. Measures of administrative responsibility in the form of fines, seizure of land plots and transfer to other users, and payment of fees were considered, depending on the type of infringement and the amount of damage caused.

Based on the results of the research, the following conclusions can be drawn:

1. Administrative responsibility in the field of nature protection was reflected in the content of the Administrative Code of the Ukrainian SSR of 1927, which contained provisions regarding the protection of forests, parks, squares, the fight against damage to crops, meadows and pastures, and violation of hunting and fishing rules. At that historical period, the Administrative Code of the USSR was the only document adopted in Europe, except for Portugal, which was effective on the territory of a specific state. A characteristic feature of the codified act was the presence of a significant number of articles devoted to administrative violations in the field of forest protection.

2. It is shown that the development of administrative responsibility in the field of land protection took place according to a complex scenario, due to the fact that acts adopted in Soviet Russia and the USSR, which underwent transformation in connection with the transition to the NEP policy, were in force in this field. The foundations of responsibility in this area were laid by the Decree «On Land», adopted on October 25, 1917. The Land Code of the USSR of 1922 established such norms of administrative responsibility for offenses as the imposition of fines, the termination of the right to use land, and the seizure of land plots.

3. In that historical period, considerable attention was paid to the protection of subsoil on the basis of the Mining Code of 1928, which established the norms of administrative responsibility for violations of the established rules and instructions related to illegal development, livestock, prospecting, exploration, extraction and processing operations natural mines.

4. Administrative responsibility in the field of forest protection was regulated in the Law on Forests of the USSR of 1923, the content of which was influenced by the norms of pre-revolutionary law and the Forest Charters of the Russian Empire, which defined the composition of offenses and introduced a system of fees and fines. The law «On Forests of the Ukrainian SSR» established responsibility for illegal felling of forests, setting fire to forests, spoiling them with cattle and carrying out secondary forest use without permission, and provided for incentives for forest guards to apprehend offenders.

Keywords: USSR, administrative responsibility, fines, first years of Soviet power, codified acts, nature protection.

Постановка завдання. На сьогодні природоохоронна справа перебуває в критичному стані, однією з причин якої є недосконалість чинного законодавства. З метою вирішення цієї проблеми доцільно розглянуто процес становлення адміністративної відповідальності, який відбувався в перші роки радянської влади та часи НЕП.

Актуальність теми дослідження пов'язана з трьома причинами. По-перше – необхідність збереження охорони та відновлення природних ресурсів в умовах антропогенного впливу. З причини масових порушень природоохоронного законодавства в Україні під загрозою опинилися значна кількість цінних видів флори та фауни, знищуються їх місця оселення та зростання, що веде до скорочення їх чисельності. На жаль, простежується ситуація, коли посадові особи міністерства охорони навколишнього середовища замовчують такі факти та не вживають заходів щодо попередження, протидії та ліквідації наслідків таких явищ. Паралельно з цим органи державної влади на місцях значно послабили контроль за перевищення допустимих хімічних, біологічних та інших впливів. З огляду на це необхідно вжити негайних заходів щодо внесення змін до чинного законодавства, притягнення правопорушників до відповідальності, а також підвищення рівня контролю з боку держави.

По-друге, серед заходів впливу на правопорушників особливе місце займає адміністративна відповідальність, яка дозволяє протидіяти правопорушенням, бездіяльності посадових осіб та є ефективним засобом регулювання суспільних відносин у сфері природокористування. Розвиток юриспруденції склався таким чином, що адміністративна відповідальність є традиційним та найбільш застосованим видом юридичної відповідальності за правопорушення у сфері охорони природи. З іншої сторони адміністративні правовідносини у сфері охорони природи можуть виконувати таку важливу функцію, як профілактика правопорушень, що сприяє вихованню громадян у дусі бережливого та шанобливого ставлення до природи, розуміння необхідності її збереження для майбутніх поколінь.

По-третє, розвиток адміністративного права в сфері охорони природи радянської України проходив за дуже складним сценарієм. Інтерес до адміністративних норм, що були чинні в перші роки радянської влади та часи НЕП, не випадковий тому, що досвід, накопичений у цей історичний період, можна використати в сьогоденні умовах з метою підвищення ефективності чинного законодавства. Саме у ці часи було розроблено поняття адміністративної відповідальності, виділено специфічні притаманні ознаки та відокремлено її з-поміж інших видів юридичної відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз публікацій показує, що наявну літературу необхідно поділити на дві групи. По-перше, це праці науковців, які розглядали теоретичні питання адміністративного права та деякі аспекти розвитку цієї науки, зокрема дослідження М. С. Строгович, П. Є. Недбайло, В. В. Галунько, В. М. Гаращук, С. Н. Братусь, В. В. Лазарев, Д. Н. Бахрах, Л. Н. Попова та ін.

До другої групи належать праці, в яких розглядалися питання адміністративної відповідальності у сфері охорони природи, таких вчених, як: О. С. Колбасов, А. С. Шерстюк, С. А. Боголюбова, Ю. С. Шемшученко, А. П. Гетьман, Є. В. Шульга, В. В. Носік, О. І. Логвіненко, Б. В. Кіндюк, М. В. Краснова, В. В. Петрова, В. Л. Мунтян, П. Ф. Кулинич.

Незважаючи на наявність цих досліджень, питання, пов'язані з адміністративною відповідальністю за правопорушення у сфері охорони природи у перші роки радянської влади та часи НЕП, не було розглянуто в повному обсязі та потребують своєї систематизації і більш детального розгляду.

Метою роботи є дослідження норм адміністративної відповідальності у кодифікованих актах, прийнятих у перші роки радянської влади та часи НЕП.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж 1918–1921 рр. територію України захопила червона армія і на цих землях був встановлений більшовицький режим. Характерною рисою правового регулювання була та обставина, що у той історичний період були чинні нормативно-правові акти, які приймали органи влади Радянської Росії та УСРР, що значно ускладнювало практичне використання таких документів.

Питання охорони природи мали в Україні давні традиції, оскільки в дореволюційний період, як вказує В. Є. Борейко, відомі українські науковці П. А. Тутковський, Н. В. Шарлемань, Н. О. Шингарьов ставили питання про прийняття нормативно-правових актів з захисту флори та фауни [7, с. 31].

Розгляд кодифікованих актів, прийнятих в історичний період з 1917–1928 рр. показує, що адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері охорони природи регламентувалася на підставі: Адміністративного Кодексу 1927 р., Земельного Кодексу УСРР 1922 р., Закону про ліси 1923 р., Гірничого Кодексу 1928 р. (рис. 1).

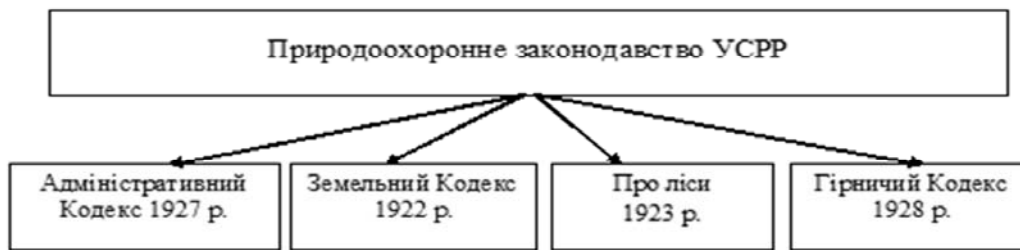

Рис. 1. Блок-схема природоохоронного законодавства УСРР

З огляду на це доцільно розглянути норми адміністративної відповідальності, які входили до кожного з цих нормативно-правових актів.

I. Адміністративний Кодекс УСРР був затверджений постановою Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету від 12 жовтня 1927 р. Кодифікаційні роботи з підготовки проекту цього акта почалися у 1922 р., в серпні 1924 р. проект Адміністративного Кодексу УСРР було внесено на розгляд Ради Народних Комісарів (РНК), яка не прийняла цей документ та відправила на доопрацювання через неповне відображення революційної законності. З точки зору охорони природних ресурсів у Кодексі містилися статті, пов'язані з охороною лісів, частково риб, полювання та використання інших елементів природи.

На підготовку кодифікованого акту вплинула відсутність історичного досвіду підготовки таких документів, оскільки у той період в Європі лише в Португалії діяв Адміністративний кодекс. Загалом розвиток адміністративного права в радянській Україні характеризувався складною динамікою тому, що Адміністративний Кодекс УСРР, прийнятий у 1927 р. в умовах політики НЕП, фактично припинив свою дію на початку 30-х років, у зв'язку з встановленням у СРСР тоталітарного режиму. Як вказує Ю. С. Шемшученко, специфічність природних об'єкта впливає на норми адміністративної відповідальності тому, що порушуються суспільні відносини, які виникають у зв'язку з безгосподарським використанням земель, порушення правил охорони природних об'єктів від забруднення та незаконних користувань [9, с. 34].

У кодифікованому акті ст. 31 розділу 2 «Обов'язкові постанови» охоплювала норми адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з такими природними об'єктами: 1) боротьба зі шкідниками сільського та лісового господарства, зі шкідниками садів та городів і з епізоотіями; 2) охорона лісів, парків, скверів, боротьби з пошкодженням посівів, лук та пасовищ; 3) боротьба з порушенням правил мисливства та рибальства у водах місцевого значіння.

Особливістю Адміністративного Кодексу УСРР 1927 р. була уніфікація норм відповідальності за правопорушення, які викладалися в статті 47, що надавала повноваження Народному Комісаріату Внутрішніх Справ, міліцейським відділам, селищним та сільським радам застосовувати такі міри, як догана, штрафи, примусові роботи, адміністративний арешт. Більш детальну увагу в змісті кодифікованого акта приділено охороні лісів, чому призначалося ст.ст. 74, 75, 76, 77, 78. Так, згідно зі ст. 75 за правопорушення, що пов'язані з лісами, на винних осіб накладаються штрафи розміром у подвійну вартість заподіяної шкоди з конфіскацією знарядь. Згідно зі ст. 76, ліс, добутий під час самовільних рубок, відбирається у правопорушників та передається лісовій адміністрації. Як вказано у ст. 78, штрафи, отримані в результаті рішень судів, поділяються так: а) 30% – у фонд преміювання; б) частина – на загальнокорисні потреби сіл; в) до місцевого бюджету; г) до районного бюджету.

II. Норми адміністративного права у сфері охорони землі широко використовувалися як інструмент притягнення до відповідальності правопорушників, першим документом, присвяченим охороні цього природного ресурсу був Декрет «Про землю», який прийнято на II Всеросійському з'їзді Рад робітничих і солдатських депутатів 25–27 жовтня (7–9 листопада) 1917 р.

У 11(24)–12(25) грудня 1917 р. у Харкові, який на той час був столицею УСРР, відбувся I Всеукраїнський з'їзд Рад, на якому було прийнято рішення, згідно з яким дія Декрету «Про землю» поширювалась на території радянської України. Наступним кроком розвитку адміністративної відповідальності у природоохоронній сфері був Декрет ВЦВК «Про соціалізацію землі» від 19 лютого 1918 р., у якому було скасовано приватне право власності на землю, що ставала власністю держави та передавалася трудящим на засадах безкоштовного та постійного користування. Як зазначає Т. Б. Саркісова, земля стала «нічиєю» власністю: ні суспільства, ні держави, що значно ускладнювало адміністративне врегулювання питань землекористування [8, с. 11].

На території УСРР одним з перших завдань більшовицької влади було вирішення земельного питання, на що був спрямований Декрет РНК УСРР «Про націоналізацію всіх колишніх казенних, монастирських, міських і поміщицьких земель» 1920 р. Характерною рисою цього нормативно-правового акта було те, що в ньому значна увага приділялася питанням лісового фонду, який повністю передавався місцевим органам. Незважаючи на заголовок Декрету 1920 р., у ньому йшлося не тільки про націоналізацію землі, а й про ліси, які без викупу разом із «живим» та «мертвим» інвентарем переходили до органів місцевого самоврядування.

На території, захопленій більшовиками, була розповсюджена політика воєнного комунізму, яка була засобом збереження влади комуністами з метою забезпечення їх продовольством. Основою цієї політики була конфіскація без жодних обмежень зерна та продуктів, згідно з якою селяни мали віддавати державі надлишки і залишки зерна та інших продуктів. З метою реалізації такої політики комуністична влада прийняла Постанову ВУЦК від 19 жовтня 1921 р. «Про заходи боротьби з приховування землі», в якій п. 3 встановлював відповідальність у вигляді її конфіскації та передачі матеріалів до суду за приховування земель селянами та не подання відомостей про неї до органів влади.

Земельний Кодекс УСРР був затверджений 29 листопада 1922 р., причиною прийняття кодифікованого акта були зміни у суспільно-політичному житті більшовицької держави, де відбувся перехід до нової економічної політики (НЕП), в рамках якої дозволено володіти приватною власністю. Тому Земельний Кодекс УСРР визначав нові засади землекористування, землеволодіння, охорони цього природного ресурсу та юридичної відповідальності. В документі вказано про необхідність збереження землі як основного засобу соціалістичного виробництва та наголошено на відповідальності винних осіб без конкретизації санкцій. Завдання Земельного Кодексу УСРР полягало у врегулюванні земельних відносин, документ складався з преамбули і 4 частин («Про трудове землекористування», «Про міські землі», «Про державне земельне майно», «Про землеустрій та переселення»), містив 227 статей. О. С. Колбасов вказує на прийняття такого документа в рамках підготовки Земельних Кодексів союзних республік: РРФСР 1922 р., Білоруської СРР 1925 р., Азербайджанської СРР 1923 р., Армянської СРР 1923 р., Грузинської СРР 1924 р. [5, с. 144].

Адміністративна відповідальність встановлювалася за дії, які порушують суттєві інтереси інших землекористувачів, власники земельних угідь не мали права вживати заходів, які погіршують стан земель. Згідно зі ст. 53, юридична відповідальність регламентувалася шляхом припинення права землекористування, якщо земельну ділянку використовували для незаконних цілей або якщо використання боку однієї особи завдало шкоди сусідньому господарству. Як вказує ст. 58, селяни разом з громадою були відповідальні за неправильне та нецільове використання земельних угідь, а контроль за такими заходами покладалася на Народний комісаріат землеробства УСРР і органи місцевого самоврядування. У кодифікованому акті встановлювалися штрафні санкції, якщо селяни порушували правила охорони земель та не проводили державну реєстрацію угідь (ст. 203).

III. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про ліси має давнє коріння та традиції, які відображені у положеннях Лісових Уставів Російської імперії, що приймалися у 1802, 1835, 1842, 1857, 1876, 1905 та 1913 рр. Як вказує відомий дореволюційний юрист М. І. Фалєєв, юридична відповідальність за лісопорушення була пов'язана з поліцейськими обмеженнями, спрямованими на створення умов охоронної діяльності держави з метою захисту лісових багатств [1, с. 81]. Розглядаючи законодавство радянської України щодо адміністративної відповідальності у лісовій сфері, необхідно враховувати, що в дореволюційний період селянам належало лише 8,1% від загальної кількості лісів. Найбільшими приватними власниками лісів були поміщики – 69,6%, царський уряд мав значні площі – 20,8%, інші верстви населення мали лише невеличкі лісові ділянки.

Першим таким нормативно-правовим актом був Декрет РНК УСРР «Про охорону лісів» від 26 лютого 1919 р. Декрет ставив завдання перед усіма виконками, ревкомми, надзвичайними комісіями охороняти ліси від самовільного вирубування, захоплення лісового майна, лісоматеріалів, за що встановлювалася відповідальність без зазначення конкретних санкцій. Необхідно зазначити, що в умовах визвольних змагань та воєнних дій більшовицька влада на основі рішень Реввоєнтрибуналу могла призначити будь-які покарання. У цей період деревина становила єдиний засіб, який використовувався для функціонування підприємств та заводів, опалення населення. Як зазначає Б. В. Кіндюк, радянська влада фактично узаконила хижачькі вирубки лісів вздовж залізниць, шосейних доріг, парків, пам'яток культури, берегів рік [4, с. 68]. Характерним прикладом є знищення відомого Шулявського лісу в Києві, який став засобом заготівлі деревини для опалення домівок населення і від якого залишилась лише невеличка кількість дерев. З ме-

тою захисту природних об'єктів було прийнято Постанову Народних Комісаріатів здоров'я та Народного Комісаріату з внутрішніх справ «Про охорону зеленої площі садів, приміських лісів та інших зелених насаджень» від 29 квітня 1920 р. Документ регламентував необхідність вжити рішучих заходів щодо охорони рослинності приміських лісів, забороняв їх знищення та вирубку без дозволу органів державної влади. Така постанова була розповсюджена на територію УСРР у вигляді постанову РНК УРСР від 29 травня 1922 р. «Про охорону зелених насаджень у містах та інших населених пунктах України».

В умовах проведення нової економічної політики з метою упорядкування правовідносин в сфері лісівництва і встановлення відповідальності за правопорушення у цій сфері був підготовлений проект закону, присвячений охороні лісів та винесений на обговорення I Всеукраїнського з'їзду робітників лісового господарства. В результаті проведення кодифікаційних робіт на IV сесії ВЦВК 3 листопада 1923 р. було ухвалено Закон «Про ліси УСРР». Як вказує А. Ю. Бойчук, текст підготувала комісія, яку створив Раднарком УСРР з представників наркоматів землеробства, юстиції, внутрішніх справ та інших відомств [2, с. 98].

Питання юридичної відповідальності за правопорушення, пов'язані з цим природним об'єктом, регламентувалися в статтях, що були в різних частинах документа. Так, у п. 45 Відділу 2 «Охорона лісів» встановлено відповідальність лісової сторожі за невиконання захисту і охорони лісів, а також вказувано на необхідність притягнення до відповідальності за незаконну вирубку, крадіжки, підпали лісу, псування лісів худобою та проведення другорядних лісокористувань. У п. 61 вказано на необхідність притягнення до відповідальності за порушення правил користування лісом, надмірну вирубку, несвоєчасне проведення санітарних вирубок та невиконання вимог інструкцій щодо побічних лісокористувань. У дореволюційний період широко використовувалася система заохочень працівників Корпусу лісничих, які здійснювали охорону цього природного ресурсу на території Російської імперії. З огляду на дієвість цього засобу більшовицька влада вирішила застосувати подібний підхід, що було відображено у Постанові РНК від 17 березня 1924 р. «Про преміювання за викриття осіб, що свавільно рубають і беззаконно користають з лісів і лісових дільниць». Згідно з цим актом у разі накладення на правопорушників штрафних санкцій, з сум, отриманих від продажу конфіскованого лісу, їх частина у розмірі 30% виплачувалася у вигляді премій працівникам лісової сторожі, які викрили таких правопорушників. Як вказує В. І. Лозо, до лісопорушень належали ті діяння, які відповідали принципу виключної державної власності на адміністративно-господарський порядок охорони лісів [3, с. 12].

Характерною рисою лісових правовідносин є використання таксового методу, згідно з яким запроваджуються штрафні санкції за різні види правопорушень. Такі норми часто приймалися у дореволюційному адміністративному законодавстві та зазнали своєрідного «ренесансу» у період стабілізації діяльності лісового господарства у часи нової економічної політики (НЕП). Так, 19 серпня 1925 р. було видано сумісну постанову ВУЦВК і РНК УСРР «Про такси штрафних стягнень за лісові правопорушення», яка регламентувала юридичну відповідальність у вигляді штрафів. Такий нормативно-правовий акт становив рецепцію імперського лісового законодавства з причини того, що розрахунки такс велись згідно з площею пошкоджених культур, їх видових складів та з урахуванням цінності порід. За правопорушення, пов'язані з лісами у разі проведення незаконних вирубок, побічних лісокористувань, крадіжок деревини встановлювалися такси у розмірі подвійної вартості орендної плати, яка збиралася за користування лісовими дільницями. Залежно від розміру ділянки, віку та видового складу дерев такси сплачувалися у розмірі подвійної вартості разового квитка, також встановлювалися штрафні санкції за викошування трави в лісах без дозволу, за збір трави серед лісових насаджень, вилов риби, випас худоби та користування пасікою.

IV. Розвиток адміністративної відповідальності в сфері охорони надр був тісно пов'язаний з необхідністю захисту від правопорушень багатих родовищ, які знаходились на території УСРР. До них належали вугільні копальні та сіль на території Донбасу; залізна руда в Криворізькому та Кременчуцькому басейнах; марганець у Придніпровській низовині та поклади торфу в різних частинах країни. Як вказує Д. І. Козьяков, адміністративна відповідальність у цій сфері ґрунтувалася на декретах, постановах та інших актів радянської влади, в яких регламентувалися заходи з охорони безпеки, життя, здоров'я працівників та недопущення забруднення підземних вод [6, с. 152].

Положення щодо адміністративної відповідальності у цій сфері були тісно пов'язані з історичними традиціями, коріння яких пов'язане з прийняттям 10 грудня 1719 р. царем Петром I нормативно-правового акта під назвою Берг-Привелей, в якому встановлювалася відповідальність за порушення прав держави на природні копалини. Цілком зрозуміло, що цей історичний досвід використали більшовики при підготовці Декрету РНК Радянської Росії «Про надра землі» 30 квітня 1920 р. В нормативно-правовому акті п. 3 вказував, що експлуатація надр може здійснюватися за дозволом Гірничої Ради Вищої Ради Народного

Господарства та його органів на місцях на основі правил та інструкцій, а за порушення положень встановлювалися міри відповідальності. На підставі цього акта 1 квітня 1922 р. РНК УСРР ухвалила Постанову «Про гірничий догляд», в якому вказувалося, що органи гірничого нагляду мали контролювати операції з пошукування, розвідки, здобичі, витягнення та переробки природних копалин, а за порушення у цій сфері передбачалась адміністративна відповідальність без зазначення конкретних мір реагування.

Важливим кроком у розвитку правового регулювання гірничих робіт в умовах НЕП зіграв V з'їзд Спілки гірників союзу РСР, в резолюції якого вказувалося про необхідність передачі функцій гірничого нагляду до місцевих органів і підготовки нових законодавчих актів. Тому в рамках проведення кодифікації радянського законодавства в УРСР 1 серпня 1928 р. Постановою Президії ВУЦВК і РНК УСРР було затверджено Гірничий Кодекс УСРР. Документ складався з 7 розділів (I. Засади; II. Про установи, що видають надрами; III. Класифікація родовищ корисних копалин; IV. Порядок набування права на гірництво; V. Про ділянки поверхні, потрібні для гірництва; VI. Взаємини між сусідніми гірничопромисловцями; VII. Про гірничий нагляд) та з 142 статей. Проголошувалося, що надра в Україні є державною власністю і не можуть бути об'єктом приватної власності та встановлювався єдиний порядок укладання договорів гірничопромисловців із землекористувачами, відведення земельних ділянок для гірничого промислу та землевпорядження їх після завершення робіт.

Адміністративна відповідальність за порушення положень кодифікованого акта встановлювалася згідно зі ст. 186 розділу VII «Про гірничий нагляд», в якому вказувалося, що на державні органи покладаються наступні завдання. По-перше – недопущення гірничих робіт у місцевостях закритих для їх проведення; по-друге – охорона надр, нагляд за дотриманням встановлених правил і норм; по-третє – боротьба зі стихійними лихами. З метою забезпечення виконання цих завдань органами гірничого нагляду надавалася право проводити дізнання (ст. 193) та притягувати до адміністративної чи кримінальної відповідальності осіб, які порушують гірниче законодавство.

Загалом у цей історичний період було закладено засади адміністративної відповідальності у сфері охорони надр, яка набула подальшого розвитку в українському радянському природоохоронному законодавстві.

Висновки. За результатами проведених досліджень можна зробити такі висновки:

1. Адміністративна відповідальність у сфері охорони природи відображена в змісті Адміністративного Кодексу УСРР 1927 р., який містив положення щодо охорони лісів, парків, скверів, боротьби з пошкодженням посівів, лук та пасовищ, порушенням правил мисливства та рибальства. На той історичний період Адміністративний Кодекс УСРР становив єдиний прийнятий в Європі документ, окрім Португалії, що діяв на території конкретної держави. Характерною рисою кодифікованого акта була наявність значної кількості статей, присвячених адміністративним порушенням у сфері охорони лісів.

2. Показано, що розвиток адміністративної відповідальності у сфері охорони земель відбувався за складним сценарієм тому, що у цій сфері діяли акти, прийняті в радянській Росії та УСРР, які зазнали трансформації в зв'язку з переходом до політики НЕП. Основи відповідальності у цій сфері закладені Декретом «Про землю», прийнятий 25 жовтня 1917 р. Земельний Кодекс УСРР 1922 р., встановлював такі норми адміністративної відповідальності за правопорушення, як накладення штрафів, припинення права землекористування та вилучення земельних ділянок.

3. У той історичний період значна увага приділялася охороні надр на підставі Гірничого Кодексу 1928 р., в якому встановлювалися норми адміністративної відповідальності за правопорушення встановлених правил та інструкцій, пов'язані з незаконною розробкою, добуванням, операції з пошукування, розвідки, витягнення та переробки природних копалин.

4. Адміністративна відповідальність у сфері охорони лісів регламентувалася у Законі про ліси УСРР 1923 р., на зміст якого вплинули норми дореволюційного права та Лісових Уставів російської імперії, в яких визначався склад правопорушень, вводилася система такс та штрафних санкцій. У законі «Про ліси УСРР» встановлювалася відповідальність за незаконну вирубку лісів, підпал лісу, псування його худобою, проведення без дозволу другорядних лісокористувачів та передбачалося стимулювання лісового сторожування та затримання правопорушників.

Список використаних джерел

1. Фалєєв М. І. Лесное право: пособие. Санкт-Петербург : Изд-во И. Д. Сытина, 1912. 359 с.
2. Бойчук А. Ю. Юридична відповідальність за правопорушення проти довкілля в перші роки Радянської влади в Україні. Юридична Україна, 2016. № 11-12. С. 96–101.

3. Лозо В. І. основные этапы развития лесного законодательства УССР : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 1983. 237 с.
4. Кіндюк Б. В. Історія українського лісового законодавства. Часи визвольних змагань та період НЕП 1917–1929 рр. Одеса : Фенікс, 2011. 168 с.
5. Колбасов О. С. Развитие кодификации советского законодательства. Москва : Юридическая литература, 1968. 246 с.
6. Козьяков Д. І. Правове регулювання організації та діяльності органів гірничого нагляду України у 20-30 рр. XX ст. : історико-правовий аспект. Право і суспільство. 2014. № 4. С. 150–157.
7. Борейко В. Е. История охраны природы Украины. X век – 1980 г. Киев : Киев. экол.-культ. центр, 2001. 544 с.
8. Саркісова Т. Б. Земельне правопорушення як підстава юридичної відповідальності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2012. 17 с.
9. Шемшученко Ю. С., Погорілко В. Ф. Адміністративно-правова охорона природи Української РСР. Київ : Наукова думка, 1973. 128 с.

References

1. Falieiev, M. I. (1912). *Lesnoe pravo: posobyie [Forest law: manual]*. SPb.: Yzd-vo Y.D. Sytyna [in Russian]
2. Boichuk, A. Yu. (2016). Yurydychna vidpovidalnist za pravoporushennia proty dovkillia v pershi rody Radianskoї vlady v Ukraini [Legal responsibility for offenses against the environment during the first generations of Soviet power in Ukraine]. *Yurydychna Ukraina – Legal Ukraine*, 11-12, 96–101 [in Ukrainian]
3. Lozo, V. I. (1983). Osnovnye etapy razvityia lesnoho zakonodatelstva USSR [Main stages of the development of forest legislation of the Ukrainian SSR]: dys. ... kand. yuryd. nauk:12.00.01. Kharkiv, 1983 [in Russian]
4. Kindiuk, B. V. (2011). *Istoriia ukrainskoho lisovoho zakonodavstva. Chasy vyzvolnykh zmahan ta period NEP 1917-1929 rr. [History of Ukrainian forest legislation. The times of liberation struggles and the period of the NEP 1917-1929]*. Odesa: Feniks [in Ukrainian]
5. Kolbasov, O. S. (1968). *Razvytye kodyfykatsyy sovetskoho zakonodatelstva [Development of codification of Soviet legislation]*. Moskva: Yurydycheskaia lyteratura [in Russian]
6. Koziakov, D. I. (2014). Pravove rehuliuвання orhanizatsii ta diialnosti orhaniv hirnychoho nahliadu Ukrainy u 20-30 rr. KhKh st.: istoryko-pravovyi aspekt [Legal regulation of the organization and activity of the mining supervision bodies of Ukraine in the 20-30s of the 20th century: historical and legal aspect]. *Pravo i suspilstvo – Law and society*, 4, 150-157 [in Ukrainian]
7. Boreiko, V. E. (2001). *Istoriya okhrany pryrody Ukrainy. XX vek – 1980 h. [History of nature protection of Ukraine. X century – 1980]*. Kyev: Kyev. ekol.-kult. tsentr [in Ukrainian]
8. Sarkisova, T. B. (2012). *Zemelne pravoporushennia yak pidstava yurydychnoi vidpovidalnosti v Ukraini [Land offense as a basis for legal liability in Ukraine]*: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.06. Kyiv [in Ukrainian]
9. Shemshuchenko, Yu. S. & Pohorilko, V. F. (1973). *Administratyvno-pravova okhorona pryrody Ukrainiskoi RSR [Administrative and legal nature protection of the Ukrainian SSR]*. Kyiv: Naukova dumka, 1973 [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 15.02.2022.